

ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 8.04010401 «ГЕОГРАФІЯ»

2015

Загальна частина (пов'язана із напрямом діяльності, які визначені ОКХ)

Професіонал в галузі географії, географ повинен:

В сфері застосовування традиційних та новітніх методів географічного дослідження

- Володіти методологією і методами пізнання, творчої діяльності.
- Застосовувати загальнонаукові, галузеві та наскрізні методи наукових досліджень, знати історію розвитку географічних ідей, теорій, законів.
- Орієнтуватися в сучасній науковій літературі, картографічних, статистичних матеріалах
- Застосовувати геоінформаційні технології у географічних дослідженнях
- Оцінювати географічні досягнення, відкриття та проблеми географічної науки від найдавніших часів до сучасності
- Аналізувати підходи до історії визначення об'єкту та предмету дослідження географії.
- Знати наукову сутність понять "об'єкт" та "предмет" дослідження географії.
- Володіти комп'ютером, аудіовізуальними засобами; методами використання аерофото- і космічних знімків в географії

В сфері вивчення суспільних та соціально-економічних явищ на глобальному та державному рівнях

- Володіти методами економічного районування великих територій.
- Давати оцінку конкретним суспільно-територіальним ситуаціям на глобальному та державному рівнях.
- Застосовувати графічні, аналітичні, логічні, порівняльні та інші методи вивчення соціально-економічних явищ.

В сфері вивчення суспільно-географічних та соціально-економіко-географічних процесів світу, регіонів, країн.

- Аналізувати специфіку соціальних та соціально-економічних явищ і процесів в соціальному та природному просторі.
- Аналізувати демографічну ситуацію світу та окремих регіонів на підставі обробки статистичних та літературних даних про природний та механічний рух населення.
- Визначати форми розселення населення та давати характеристику типам поселень на території за різними ознаками.
- Характеризувати сучасний стан в світовому господарстві, регіональні відміни в рівнях соціально-економічного розвитку різних типів країн;
- Аналізувати і давати комплексну характеристику окремих галузей і міжгалузевих комплексів країн світу.
- Проводити соціально-демографічно-етнографічні дослідження населення територій.
- Застосовувати знання з антропологічних характеристик людини та типологію релігійних вірувань при характеристиці населення території.
- Орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі.

В сфері вивчення методики підготовки та проведення екскурсій

- Володіти методами підготовки та проведення оглядових, тематичних та навчальних екскурсій, в тому числі – віртуальних.
- Давати оцінку освітній ролі пізнавальних екскурсій.
- Володіти головними поняттями екскурсійної справи, орієнтуватися в різних класифікаційних підходах до сучасних екскурсій.
- Формувати уяву про екскурсію як педагогічний та психологічний процес.
- Укладати екскурсійну документацію згідно з нормативно-правовими документами (розробляти маршрут екскурсії, укладати контрольний текст екскурсії та методичну документацію).
- Володіти головними методичними прийомами проведення екскурсій, педагогічними та психологічними принципами взаємодії із аудиторією.

Перелік блоків дисциплін для Комплексного Кваліфікаційного Екзамену в 2015 р.

№	Дисципліна
1 блок	Історія географічної науки
2 блок	Економічна та соціальна географія закордонних країн
3 блок	Методика підготовки та проведення екскурсій. Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі

1. Історія географічної науки

Основні етапи розвитку географічних уявлень. Просторовий кругозір і структура географічних знань. Уявлення первісної людини про світ.

Географічний кругозір найдавніших цивілізацій Землі. Антична географія та внесок античних вчених у розвиток географічної науки. Географічні відкриття греків; розвиток географічної науки, видатні давньогрецькі вчені. Географічні досягнення епохи Давнього Риму. Географія середньовіччя. Загальна характеристика періоду середньовіччя, уявлення про світ у середньовіччі. Розвиток географічної науки у християнської Європі; Географічні дослідження північних народів. Розвиток географії у арабському світі. Епоха Великих географічних відкриттів: передумови, періодизація та етапи. Географічні відкриття та розвиток географічних знань та уявлень у XVI – XVII століттях. Політичні та економічні наслідки епохи Великих географічних відкриттів. Видатні мореплавці, дослідники, вчені епохи Великих географічних відкриттів. Особливості розвитку географії в Росії у XVI – XVIII ст. Географічні відкриття та формування території Російської держави. Внесок у розвиток географічної науки видатних вчених. Головні особливості географічної науки у XIX – XX ст. Територіальні і акваторіальні відкриття та географічні дослідження XIX – XX ст. Географічні відкриття та дослідження Світового океану. Українські наукові географічні школи. Головні особливості сучасного періоду та напрямки розвитку географічної науки.

2. Економічна та соціальна географія закордонних країн

Предмет, метод і задачі країнознавства. Етапи розвитку країнознавства як науки: епоха ранніх уявлень про нову географію; найбільші закордонні школи регіональної географії та країнознавства; сучасні країнознавчі дослідження. Програми країнознавчого дослідження.

Політико-економічне об'єднання країн “Великої 20” (склад і принципи віднесення країн до «Великої 20», роль країн “Великої 20” в світовому господарстві).

Економіко-географічна та соціальна характеристика країни: загальні відомості про країну; географічне положення; важливі історичні події у формуванні країни; особливості державного ладу в країні; характеристика населення; природно-ресурсний потенціал (ПРП); загальна характеристика господарства; спеціалізація промисловості, сільського господарства, транспорту; внутрішні відмінності; зовнішньоекономічні зв'язки.

3. Методика підготовки та проведення екскурсій

Технологія підготовки інноваційного екскурсійного продукту. Основні етапи підготовки екскурсійного продукту. Маркетинговий аналіз середовища екскурсійної діяльності. Визначення мети та теми екскурсії, формування назви продукту, визначення його інноваційних переваг. Визначення можливостей проведення екскурсії за темою на визначеній території, характер та форму екскурсії, цільову аудиторію продукту. Аналіз літератури, укладання бібліографії, вивчення джерел інформації. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів – принципи відбору об'єктів для певної аудиторії. Укладання паспортів об'єктів. Розробка маршруту, рекогносцировка, хронометраж, укладання картосхеми маршруту. Визначення особливих технічних моментів ведення екскурсії. Написання контрольного тексту. Комплектування «портфелю екскурсовода». Визначення методичних прийомів ведення екскурсії. Укладання документації (технологічної карти, таблицю екскурсії). Затвердження екскурсії і впровадження її в сферу екскурсійного обслуговування. Екскурсія як психологічний процес. Особливості розуму та їх застосування в екскурсії: сприйняття, відчуття, увага, пам'ять,

уява, пізнання, емоції (За Б. Ємельяновим). Екскурсія як форма спілкування. Методи керування увагою, стимулювання емоцій. Робота з пам'яттю. Типологія екскурсантів за віковим та психологічним принципами та особливості екскурсійної роботи з кожної із груп. Образ території (теми) як головний результат екскурсії. Екскурсія як педагогічний процес. Екскурсія як форма навчання та виховання особистості. Дидактичні принципи екскурсії – наочність, ідейність, зв'язок із життям, доступність, системність, доходчивість, переконливість. Дидактичні цілі екскурсії – навчити бачити, озброїти навичками самостійного спостереження та отримання знань із екскурсійного середовища, виховати повагу до різних культур та народів, стимулювати розвиток особистості. Компоненти діяльності екскурсовода – організаторський, комунікативний, пізнавальний, конструктивний. Методичні прийоми показу в екскурсіях. Етапи показу, співвідношення показу та розповіді, показ та огляд. Основні вимоги до показу. Прийоми попереднього огляду, панорамного показу, зорової реконструкції, зорового монтажу, локалізації подій, абстрагування, зорового порівняння, інтеграції, зорової аналогії, асоціацій, прийом руху, наочних посібників, показ меморіальної дошки. Методичні прийоми розповіді в екскурсіях. Співвідношення розповіді та показу, особливості розповіді (залежність від темпу пересування, підпорядкованість показу, використання зорових доказів, адресність, конкретність, переконливість). Основні вимоги до розповіді – тематичність, конкретність, зв'язність, логічність, доступність, завершеність тверджень, науковість. Прийоми екскурсійної розповіді: екскурсійна довідка, опис, характеристика, коментування, пояснення, репортажу, новизни матеріалу, цитування, літературного монтажу, співучасті, посилання на свідків, персоніфікації, «Питання-відповіді», завдань, дискусійної ситуації, зіткнення суперечливих версій, проблемної ситуації та ін. Екскурсія як наукова категорія рекреаційної діяльності. Екскурсія як форма рекреаційної діяльності. Ознаки екскурсії. Принципи класифікації екскурсії: види і форми екскурсійної діяльності. Функції екскурсії. Генеральна та спеціальні цілі екскурсії. Екскурсійний метод пізнання як головна складова екскурсії.

4. Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі

Структура системи вищої географічної освіти в Україні. Компетенція та компетентність. Загальні та професійно-орієнтовані компетенції викладача географії вищої школи. Загальні положення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Психологічні основи викладання географії у вищій школі. Харизматичні якості викладачів. Типи викладачів та студентів. Конфлікти та конфліктні ситуації в системі викладач-студент. Форми організації навчальної роботи у вищій школі. Засоби навчання: класифікація та оцінка. Організація контрольних заходів перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу. Види навчальних занять та аналіз їх ефективності. Лекції: ознаки, класифікації та особливості проведення. Семінари як форми проведення занять. Семінар-генерації ідей. Семінар -«круглий стіл». Семінар-виставка. Моделі навчання географії в різних країнах. Навчальні та педагогічні практики в географічній освіті. Підготовка до лекції, практичних, семінарських, лабораторних занять та їх проведення. Педагогічна технологія та техніка у викладанні географії у ВНЗ. Місце пізнавальних екскурсій та практик у ВНЗ. Організація індивідуальної роботи студентів.

Перелік рекомендованої літератури до Комплексного Кваліфікаційного Екзамену 2015 р.

№ п/п	Назва блоку та дисциплін	Рекомендована література
1	Історія географічної науки	М.М.Голубчик, С.П.Евдокимов, Г.Н.Максимов. История географии: учебное пособие. – Смоленск: Изд-во Смоленского гуманитарного университета, 1998. – 224 с. Максаковский В.П. Географическая картина мира: В 2 кн. Кн. 1: Общая характеристика мира. – М.: Дрофа, 2003.- 496 с. Максаковский В.П. Географическая культура: учебное пособие для студентов вузов. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС. – 1998. – 416 с. Джеймс П., Мартин Дж. – Все возможные миры: Пер. с англ. М.: Прогресс, 1988 – 672 с. Димар А.Б. География в античное время. – М.: Мысль, 1980. Магидович И. П., Магидович В. И. История географических открытий и исследований. –

		М.: Просвещение, 1982-1986. – Т. 1-5 Мильков Ф.Н. Вузівська фізична географія: періоди її розвитку і характерні риси фундаментальної науки. Воронеж: изд-во Воронеж. университета, 1984. – 304 с. Поросенков Ю. В., Поросенкова Н. И. История и методология географии. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1991. – 224 с. Саушкин Ю. Г. История и методология географической науки. – М.: МГУ, 1976. – 204 с. Томпсон Дж. История древней географии. – М.: Изд-во ИЛ, 1953
2	Економічна та соціальна географія закордонних країн	Соціально-економічна географія мира. Учебник для вузов / Под общей ред. В.В. Вольского. – М.: Дрофа, 2001. Юрківський В.М. Регіональна економіка і соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. – К.: Либідь, 2000. – 416 с. Блій Г. де Географія: Світи, регіони, континенти / Блій, Г. де, Муллер П., Шаблій О.- К.: Либідь, 2004. – 740с. Алисов, Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор) / Н.В. Алисов, Б.С. Хорев. – М.: Гардарики, 2000. – 704 с. Масляк П.О. Країнознавство: Підруч. / П.О.Масляк. – К.: Знання, 2007. – 292 с. Безуглий В.В. Економічна та соціальна географія світу: Посібник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2008. – 688 с. [Довгань Г. Д. Країнознавство / Г. Д. Довгань, А. Й. Сиротенко, О. Г. Стадник. – Х.: Веста, вид-во Ранок, 2007. – 480 с. Економічна і соціальна географія світу: Навч. посіб. // За ред. С.П. Кузика. – Л.: Світ, 2003. – 672 с Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. пос. для вузів / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2004. – 384с. Леонтьєва Г. Г. Лекції з економічної і соціальної географії країн СНД: навч. пос. / Г. Г. Леонтьєва. – Суми: універ. книга, 2005. – 96с.
3	Методика підготовки та проведення екскурсій	Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсоведство і музеєзнавство: Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2007. - 464 с. Бекетова В.М. та ін. Методика підготовки й проведення екскурсій: Посібник. - РВВ ДНУ, 2004. - 16 с. Гитис С.А. Методическое пособие по основам экскурсионного дела в музее-Донецк, 2000-40 с. Емельянов Б.В. Профессиональное мастерство экскурсовода: Учебное пособие. – М.: ЦРИБ Турист, 1986-2001 – 121 с. Ишекова Т.В. Экскурсионное дело Учебное пособие. Издательство "Научная книга", 2006 г. - 40 с. Любіцева О.О. Методика розробки турів : Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2003. - 104 с Методичні рекомендації до підготовки й оформлення проекту комплексної програми навчально-тематичних екскурсій для учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Методичний посібник / Укл. О.Є. Афанасьєв, Н.Г. Гончар, Л.В. Гричанівська. – Д.: ДДЮЦМС, 2009. – 44 с. 8. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв / П. Горишевський, М. Дейнега, М. Ковалів та ін. - Івано-Франківськ: Плай, 2005. - 64 с
4.	Методика викладання фахових дисциплін у вищій школі	Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Київ: Либідь, 1998 Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи К.: Центр навчальної літератури, 2003 Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах. – К.: “Вища школа”, 2004 Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. – К.: “Слово”, 2004 Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні Київ.: КНЕУ, 2004 Журавський В.С. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти – К.: ІВЦ “Політехніка”, 2003 Десяєва Н.Д., Лебедева Г.А., Асупрова Л.В. Культура речи педагога Москва.: “Академія”, 2003 Науково-практичні аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті Донецьк: ООО “Юго-Восток ЛТД”, 2004 Нейматов Я.М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы Москва.: Алгоритм, 2002 Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку – К.: Знання України, 2003 Фрайре П. Листи до тих, хто намілювався вчитися – К.: “Акта”, 2003 Хегенхан Б., Олсон М. Теорії навчання Москва., СПб: Питер, 2004 Куделя П.О. Вища школа регіону як об'єкт соціального управління – Дн-ськ: Дніпрокнига, 2002 Педагогіка: Хрестоматія / укладачі Кузьмінський, Омеляненко/ К.: Знання – Прес, 2003 Поляков М.В. Вища школа Дніпропетровщини в умовах незалежності: тенденції та перспективи розвитку. – Дн-ськ: ДНУ, 2002 – 47с.